

انجمن علمی مهندسی و مدیریت
پسماند ایران

شرکت مهندسی و ساخت تأسیسات
دریایی ایران

شهر داری تهران

دانشکده محیط زیست

طراحی مجتمع ایستگاهی TOD بر مبنای توسعه پایدار با رویکرد ایجاد حس مکان در محیط

امیر اصلان معصومی

Email: a_masoumi@yahoo.com

چکیده

توسعه بدون کنترل کاربری های اطراف ایستگاههای مترو لزوم توسعه شهری هوشمند را توسط طراحان ضروری می نماید و تجمیع نیازهای شهروندان در ارایه صحیح کاربری های اطراف ایستگاههای مترو نقش تعیین کننده ای در توسعه و اصلاح ساختار شهری و بهبود سیستم حمل و نقل دارد.

TOD طراحی و اجرای مجتمع های ایستگاهی با رویکردی حمل و نقلی است . رویکردی پایدار که توسعه آینده شهر را با کاهش سفرهای درون شهری میسر می نماید، امری که پتانسیل توسعه پایدار را می تواند در خود بگنجاند. در این راستا لزوم نگاهی معمارانه و ایجاد حس مکان sense of place در این مجتمع ها، می تواند الگوی توسعه شهری با محوریت توسعه پایدار و انسان محور بودن آنها را توجیه نماید. در این مقاله ضمن ارایه نکات برتر جهت طراحی بهینه اینگونه مجتمع ها به لزوم تلفیق مباحث پایداری و ایجاد حس مکان در اینگونه محیط ها پرداخته و نهایتاً به این نتیجه می رسد که پایداری محیط زمانی به منصف ظهور می رسد که تجمیع نیازهای محدوده طرح با تلفیق کاربری ها در یک مجموعه تنها با رویکرد ایجاد حس مکان میسر خواهد شد و در آن صورت می توان گفت که پایداری تحقق یافته است.

کلمات کلیدی:

مجتمع های ایستگاهی مترو - رویکرد TOD - ایجاد حس مکان (sense of place) - معماری پایدار

انجمن علمی مهندسی و مدیریت
پسماند ایران

شرکت مهندسی و ساخت تاسیسات
دریابی ایران

شهر داری تهران

دانشگاه محیط زیست

The 2nd Conference on ENVIRONMENTAL PLANNING and MANAGEMENT

اول : مکان زمانی معنا پیدا می کند که درکی حسی از آن صورت گرفته و تصویری ذهنی از خود به جای گذاشته باشد.
دوم : در تصاویر ذهنی موازیدی همچون بو، صدا، بنا، احساس غم و شادی و لذت و ... وجود دارد و انسان با یادآوری آنها بخشی از وجود خود را به یاد می آورد.

سوم : مکان توسط ساختار و فعالیت هایی که در آن صورت می پذیرد شناخته می شود. بالطبع هر چه قدر و کیفیت مکان بالاتر باشد حس تعلق به آن بیشتر خواهد بود. زیرا میزان مراجعه به آن و میل به بازگشت بیشتر صورت می گیرد.
چهارم : در مجموع مکان (کالبد + فعالیت) و تصویر ذهنی که از آن باقی می ماند در شکل دادن به هویت محل زندگی و انسان از موثرترین عوامل هستند. [3]

در جدول شماره یک روش ارزیابی مکان در سه زمینه (تصویر ذهنی - فعالیت و رویداد - ساختار مکان) و عوامل در برگیرنده و معیارهای سنجش ارایه شده اند. به کمک جدول فوق می توان دریافت که به عنوان مثال در یک سنجش در آینده آیا یک مکان تصویر ذهنی مناسبی در استفاده کنندگان یک مکان ایجاد کرده است یا خیر؟. اینکار می تواند بایک پرسش نامه ساده، احساسات و ادراکات افراد در برخورد با یک مکان و خاطره هایی که از آن دارند را بررسی کرده و دریافت که آیا تصویر ذهنی مناسبی از این مکان موصوف برای مردم ایجاد شده است یا نه؟.

جدول یک : جدول ارزیابی مکان [3]

از آنچه گفته شد مکان در ارتباط با سه عنصر (ساختار - تصویر ذهنی - فعالیت) و در رابطه ای متقابل با انسان و هویت او قرار می گیرد و لزوم پیوند انسان با محیط مصنوع و ایجاد حس مکان در یک مجموعه می تواند به ایجاد هویت بخشی استفاده کنندگان کمک شایانی بنماید.

۶. عوامل کالبدی ایجاد حس مکان در محیط

در یک نگاه جامع و مختصر مهمترین عوامل کالبدی موثر در ادراک حس مکان را بصورت کلمات کلیدی به شرح ذیل می توان بیان کرد:

اندازه مکان - درجه محصوریت - تضاد- مقیاس انسانی - فاصله - بافت - رنگ - بو - صدا - تنوع بصری - هویت - تاریخ - تخیل و توهم - راز و رمز - لذت - شگفتی - امنیت - سرزندگی - شور و خاطره موجب برقراری رابطه ای متمرکز با مکان می باشد. [۷]

انجمن علمی مهندسی و مدیریت
پسماند ایران

شرکت مهندسی و ساخت تاسیسات
دریایی ایران

شهر داری تهران

دانشگاه محیط زیست

The 2nd Conference on ENVIRONMENTAL PLANNING and MANAGEMENT

- حفاظت از محیط زیست (مراقبت همزمان در نوسازی و بهسازی).
- یکپارچه کردن حفاظت و توسعه به عنوان رویکرد کلی (رضایت مندی در تامین نیازهای اساسی و اجتماعی انسان، نیل به عدالت اجتماعی، محافظت از یکپارچگی اکولوژیکی).

۹. ویژگیهای لازم ایجاد توسعه پایدار در محیط مصنوع

از جمله ویژگیهای کلیدی توسعه (حرکت، دگرگونی، توسعه به مفهوم عام، رشد، تحول، انقلاب) می باشد که جدا از توسعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره از ابعاد توسعه پایدار می تواند بررسی شود. با رویکرد رعایت اصول شش گانه کاربو راید درباره توسعه پایدار می توان ویژگیهای زیر را برای توسعه پایدار در نظر گرفت: که نخست توسعه به صورت فرآیندی صورت گیرد و مبنا و لازمه پیشرفت قلمداد شود و در عین حال متعادل و متوازن از جنبه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بود و همه جانبه و آینده نگر بوده و فراهم کننده توسعه ای بدون تخریب محیط و مخاطره آن باشد.

همچنین مولفه های مهم توسعه پایدار عبارتند از: انسان - کودکان و نوجوانان - زنان - محیط زیست - فرهنگ - جمعیت - آموزش - امنیت - مشارکت - مبارزه با فقر - پویایی جمعیت - حفظ و ارتقای سلامتی بشر - بهبود و توسعه همکاری اسکان بشر - تغییر الگوی مصرف - حفظ تنوع محیط زیست - حفاظت اتمسفر - عوامل توسعه پایدار. (تلخیص و جمع بندی از [2]).

برآورده کردن اینهمه خواسته های توسعه پایدار کمیون حقوق بشر و اجلاس ریو عملا غیر ممکن می نماید؛ اما فراهم ساختن زمینه پایداری برای ایجاد توسعه پایدار خود گامی سازنده خواهد بود به عنوان مثال نگاهی انسان مدارانه به طرح مجتمع های ایستگاهی با فراهم ساختن امکاناتی جهت کودکان و بانوان، رعایت حفظ محیط زیست، ایجاد پویایی در محیط و احترام به مشارکت شهروندان در طراحی محیط (چرا که عوامل توسعه پایدار نهایتا خود مردم هستند). همه بستری برای تفاهم و همدلی و مشارکت شهروندان ایجاد کرده و در صورتی که با رویکرد ایجاد حس مکان تلفیق شود نتیجه حاصل بسیار شگفت انگیز خواهد بود.

۱۰. لزوم تجمیع پایداری و ایجاد حس مکان در محیط

از آنچه در مبحث ضوابط ایجاد مجتمع ایستگاهی با رویکرد TOD گفته شد چنین بر می آید که جنبه های مشترکی با مباحث پایداری مطرح شده داشته و از طرف دیگر مبحث پایداری همپوشانی موضوعی نسبتا خوبی با ایجاد حس مکان در محیط انسان ساخت دارد. تفاوت ظریف پایداری و ایجاد حس مکان در هویت بوده که اندکی در تعاریف جدید توسعه پایدار بدان پرداخته شده است. لزوم نگاهی معمارانه و در عین وسواس به بحث پایداری و ایجاد حس مکان در مجتمع های ایستگاهی به کالبد مجموعه ایستگاهی TOD می تواند راهگشای نظریه مطرح شده در مقاله باشد.

۱۱. نتیجه گیری

اگر فارغ از هر گونه حساسیتی به موضوع بنگریم، می بینیم که در کشور معمولا یک جنبه مفید از یک موضوع را در نظر گرفته و فارغ از بقیه مسایل اقدام به حل مسئله می نمایند. از آنجمله ایجاد مجتمع ایستگاهی مترو است که تنها بدلیل اینکه از سفرهای غیر ضروری جلوگیری کرده، خود به نوعی امری توجیه کننده، اقتصادی و زیست محیطی است. نظریه ارایه

